

i jinak špatně šplhající hraboš dostat ke kůře ve výšce nad 1 m. Sněhová pokrývka v Jeseníkách má potenciál déle přetrvávat ve větší mocnosti než v Beskydech kvůli nižším průměrným teplotám a větší nadmořské výšce (výškové rozpětí výzkumných ploch v Beskydech bylo 690 až 1 085 m, v průměru 857,5 m; v Jeseníkách 620 až 1 205 m, v průměru 939,4 m). Sníh ovlivňuje i početnost hrabošů, když omezuje přístup k potravním zdrojům. Populační cyklus těchto hlodavců a jejich přítomnost na lokalitě významně ovlivňuje i vegetační kryt. Jak jsme uvedli, v obou sledovaných oblastech shodně dominoval vliv trav, zejména třtinu rodu *Calamagrostis*. V Beskydech se pak průkazně snižovalo poškozování stromků s rostoucím zápojem ostružiníků a maliníku. Je tedy zjevná souvislost s nevhodností tohoto prostředí pro hraboše rodu *Microtus*. Z hlediska krytu a potravy se ale naopak hodí pro normika rudého, jehož působení na výsadby v Beskydech však nebylo v našich výsledcích statisticky průkazné.

Je otázkou, zda se na lokalitách lišila i nutriční hodnota a chemické složení kůry. Známé je např. rozdílné složení kůry semenáčků u přirozené obnovy a u výsadby v různých obdobích založení. Např. u smrku ztepilého poškozoval hraboš mokřadní pouze vysazené jedince (s vyšším obsahem dusíkatých látek a nižším obsahem alkaloidů v kůře) a přirozené obnově se vyhýbal. Z výsadeb upřednostňoval ty založené na podzim před jarními (Virjamo



12 Poškození ohryzem kůry od hrabošů rodu *Microtus* může být rozsáhlé a vést až k úhynu stromů. Mladé buky byly téměř celé zbaveny kůry a ve spodní části úplně přehryzány. Hrubý Jeseník. Snímky J. Suchomela, není-li uvedeno jinak

a kol. 2013). Nelze tedy vyloučit, že podobné rozdíly mohou existovat také u výsadby buku, ale konkrétní studie zatím nejsou k dispozici.

Početnost hrabošů a vliv faktorů prostředí na studovaných výsadbách mohly být modifikovány i jejich okolím. Většina z nich byla v Jeseníkách založena v zapojených porostech smrkových monokultur různého stáří, s nižší pokryvností bylin-

ného patra (pod 50 %). Ty představují pro hlodavce nevhodná stanoviště jak z hlediska potravní nabídky, tak vegetačního krytu, a proto se většina z nich soustřeďuje právě na pasekách s dostatečným vegetačním krytem a potravními zdroji. V Beskydech naopak většinu výsadeb zakládali na holinách s dosud nevyvinutým stromovým zápojem, a tedy s hustým, druhově bohatým bylinným patrem, nebo v dospělých smrkových porostech s vyšší pokryvností bylinného patra (nad 50 %), či v porostech s vyšším podílem listnatých dřevin. Takto různorodé okolní porosty poskytují kvalitnější stanoviště pro drobné savce a vážou na sebe části jejich populace, které by jinak do výsadeb migrovaly.

Závěrem tedy plyne otázka: obnovují se v Jeseníkách bukové porosty výsadbami obtížněji než v Beskydech? Odpověď není dosud jednoznačná. Nicméně jasné je, že v rozsáhlém celku smrkových monokultur ohrožují hraboši ohryzem výsadbu buku výrazněji než v porostech s bohatším složením dřevin. Případné zájemce o další podrobnosti odkazujeme na původní článek publikovaný v *European Journal of Forest Research* (Suchomel a kol. 2016).

Kolektiv spoluautorů: Luboš Purchart, Ladislav Čepelka a Marta Heroldová

Podpořeno grantem Ministerstva zemědělství QH72075.

Seznam literatury uveden na webu Živý.

Tomáš Pavlík

Světové mýty jinak II. Slovanské, další evropské a západoasijské mýty

V této části cyklu o využití mytologie v botanické a zoologické nomenklatuře si všimneme slovanských mýtů z východní, střední a jihovýchodní Evropy, dalších mýtů evropských (s výjimkou řeckých a římských, jimž byl věnován seriál *Antické mýty jinak* v *Živě* 2014, 1–6), ale i mýtů západoasijských, tedy maloasijských a mezopotámských.

Slovanské mýty

Několik set let před začátkem našeho letopočtu přišlo do východní Evropy velké společenství indoevropských národů. Postupnou diferenciací se utvářela slovanská etnika – východní (Rusové, Ukrajinci, Bělorusové), jižní (Bulhaři, Chorvati, Slovinci, Srbové, Makedonci) a západní (Češi, Slováci, Poláci, Lužičtí Srbové, Polabští a Pobaltští Slované). Jejich mýty, zprostředkované křesťanskými misionáři, folklorem a archeologickými zdroji, byly zčas-

ti rozšířeny po celém území obývaném Slovany, zčásti se lišily u Slovanů východních a polabsko-pobaltských.

Panslovanskými božstvy byli nebeský bůh Svarog a jeho syn, bůh Slunce Svarožic, variantně zřejmě nazývaný Dažbog nebo Chors. Svaroga zastupuje mezi tvory rod mnohonožek hrbule *Svarogosoma* Makarov, Mitić a Čurčić, 2003, ze Srbska a blanokřídý lumčík *Tanycarpa svarog* Belokobylskij, 1998, z Ruska; Svarožice srbský štírek Svarožičův – *Roncus svaro-*

zici Čurčić, 1992 (v dalším textu je srbský arachnolog Božidar Čurčić uváděn zkratkou Č.); Dažboga makedonský štírek *R. dazbog* Č. a Legg, 1994, a ruský lumčík *T. dazhbog* Belokobylskij, 1998. Obdobně bůh Chors po sobě zanechal pojmenování štírka (*R. hors* Č., Dimitrijević a Makarov, 1997, Černá Hora) i lumčíka (*T. chors* Belokobylskij, 1998, Rusko a Korea). Po Perunovi, bohu bouří a blesků, je pojmenováno více rostlin, hub i živočichů. Hromovládčovo jméno mají v podobě slovenského lidového pojmenování peruník nebo srbského perunika hned dvě široce rozšířené rostliny: kaprad' samec – *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott. a kosatec rodu *Iris* L. Jeho jméno nese evropská houba voskovička Perunova – *Hymenoscyphus peruni* (Velen.) Svrček. Ze živočichů můžeme uvést rod mnohonožek *Perunosoma* Č. a Makarov, 2007, ze Srbska, chrobáka *Lethrus perun* Král a Hillert, 2013, z Bulharska (obr. 1), ruského lumčíka *T. perun* Belokobylskij, 1998, makedonského štírka *Chthonius perun* Č., 1997, nebo chorvatského štírka *Neobisium peruni* (Č., 1988). Perun je znám rovněž z pojmenování vymřelých rostlin a živočichů nalezených v České republice – křídového fikovníku *Ficus peruni* Velen., křídového koryše lasturnatky *Cythereis peruni* Pokorný, 1965, devonského trilobita rodu *Perunaspis* Příbyl, 1949 (obr. 6), nebo permského hmyzu *Perunopterum peruni* Kukulová, 1963. Perun dal jméno také kambrickému až devonskému mikrokontinentu Perunica, který se rozkládal poblíž superkontinentu Gondwana a na němž vzniklo jádro



1



2



3



4



5

1 Chrobák *Lethrus perun* byl nalezen v bulharských horách Pirin, pojmenovaných podle slovanského boha bouří a blesků Peruna.

2 Špičáky upíra obecného (*Desmodus rotundus*) uzpůsobené k probodnutí kůže savčího hostitele – krev pak upír olizuje.

3 Vrubounovitý brouk *Temnorhynchus baal* nazvaný podle kanaánského boha vegetace Baala má na hlavě štítek se zářezem oddělujícím dva výčnělky, které budí dojem růžků.

4 Africký tropický otakárek *Papilio zalmoxis* s rozpětím křídel až 15 cm dostal jméno od dáckého boha Zalmoxise.

5 Mořští krabi *Ashtoret lunaris* (vlevo) a *Atergatis floridus* (vpravo) z Filipín nesou jména dvou kanaánských bohyní plodnosti – Aštorety a Atergatis.

6 Devonský trilobit *Perunaspis minuta* z českého barrandienu (Dalejské údolí). Jeho rodové jméno bylo rovněž inspirováno Perunem. Foto Š. Rak

pozdějšího Českého masivu (podle mikrokontinentu se jmenuje český silurský mlž *Rhombopteria perunicola* Kříž, 2008). Dárce blahobytu a ochránce stád Veles se objevuje v názvu rodu tichoocéánského kraba *Veles* Stevčić, 2011 (nyní *Tunebia* Mendoza a Ng, 2011), chorvatského chvostoskoka *Tritomurus veles* Lukić, Houssin a Deharveng, 2010, ruského lumčíka *Alloea veles* Belokobylskij, 1997, makedonského štirka *Roncus veles* Č. a Legg, 1994, lilijice *Eucalyptocrinites veles* Prokop, 2008, z českého siluru a trilobita *Kainops veles* (Chlupáč, 1972) z českého devonu.

Východoslovanské bohy Striboga, Simargla a Trojana zastupují Čurčičovi štirci *Neobisium sribogi* (1988, Chorvatsko), *N. simargli* (1988, Chorvatsko) a *Roncus*

trojan (1993, Srbsko). Podobně ruští lumčíci popsaní r. 1998 Sergejem A. Běloko-bylským – *Tanycarpa sribog* a *T. simargla*, rovněž srbské mnohožky hrbule *Belbosoma sribogi* Antić a Makarov, 2014, a *Perunosoma trojanica* Č. a Makarov, 2007.

Ani na polabsko-pobaltského boha války Svantovíta neboli Svetovida nezapomněl Božidar Čurčič při popisu nových druhů štirků *Roncus svanteviti* (1992, Srbsko) a *Neobisium svanteviti* (1988, Chorvatsko). Na další božstva tohoto okruhu odkazují také jména štirků: bůh války Rugjevit, resp. Davor – makedonský *R. rujevit* Č. a Legg, 1994, a černohorský *R. davor* Č., Dimitrijević a Makarov, 1997; bůh práva Prove – *Chthonius prove* Č., Dimitrijević a Makarov, 1997 (Černá Hora); bůh počasí Podaga – *R. podaga* Č., 1988 (Chorvatsko); bůh plodnosti Pripegala – *R. pri-*



6

pegala Č., 1988 (Chorvatsko); bůh světla a Slunce Bělbog – *R. belbogi* Č., Makarov a Lučić, 1998 (Černá Hora). Ale také mnohožka rodu *Belbosoma* Č. a Makarov, 2008, ze Srbska.

Bohem úrody, Slunce a války byl Rade-gast, připomínaný jmény několika živočichů: lasturnatky *Karsteneis radegasti* Pokorný, 1965, z české křídly, trilobita *Protolenus radegasti* (Czarnocki, 1927) z polského kambria, dvoukřídle bahnomilky *Dicranomyia radegasti* Starý, 1993, z ČR, Slovenska či Finska, makedonského štirka *Chthonius radigost* Č., 1997 (a také beskydskou horou Radhošť). Podle bohyně smrti Morany, doložen jen ve folkloru, nazval botanik a mykolog Josef Velenovský houbu *Leiopoda moranae*, nalezenou ve středních Čechách.

V biologické a paleontologické nomenklatuře se objevují slovanští démoni a další nadpřirozené bytosti, známé zvláště z folklorních pramenů (pověstí a pohádek). Vládce nejvyšších českých hor Krakonoše připomíná český devonský trilobit *Dalejproetus krakonos* Šnajdr, 1980, a lidový název Krakonošovy vousy kosmopolitního lišejníku provazovky rodu *Usnea* (Dill.) Adans. Domácí duch Barabaška poskytl jméno rodu slimákovcovitých motýlů *Barabashka* Solovyev a Witt, 2009, z Číny a Vietnamu. Víly a rusalky najdeme jednak v pojmenování motýlů vílenek z čeledi Crambidae, jednak u poddruhu babočkovitého motýla perletovce fialkového – *Boloria euphrosyne rusalka* (Fruhstorfer, 1919) a také u rodu sladkovodních zelených řas *Rusalka* Nakada, 2008. Podle vodana, obdoby našeho vodníka, pojmenoval Čurčič v r. 1997 makedonského štirka *Chthonius vodan*. Zlá stařena Baba Jaga neboli Ježibaba se stala

prototypem pojmenování slovinského štírka *Roncus jagababa* Č., 1988, či východoasijského dvoukřídlého vrtulovitého hmyzu *Paroxyna babajaga* Hering, 1938, nyní *Campiglossa messalina* (Hering, 1937). Lidové pojmenování ježibaba pro bodlákovitou rostlinu severní polokoule bělotrn kulatohlavý – *Echinops sphaerocephalus* L. je stejného původu. Podle ruského eufemistického označení Baby Jagy, která se prý může zjevit v podobě motýla – babočka – se nazývá celá skupina motýlů. Obdobně daly jméno jiné skupině lidské duše, které na sebe braly podobu motýlů a dusily spící – můry.

Mrtvým, kteří v noci opouštějí hrob a sají lidem krev, říkali staří Slované upíři nebo vampýři. Jmenuje se po nich několik rodů upírů, hematofágních letounů z Jižní a Střední Ameriky (obr. 2). Od upírů pochází i odvozený název upírenka pro více rodů z říše Rhizaria (dírkonošců, slunivek, trubének, např. rod *Vampyrella* Cienkowsky, 1865). Hlubokomořský hlavonožec rodu vampýrovka *Vampyroteuthis* Chun, 1903, žije v tropických oceánech, v Jižní Americe se vyskytují netopýři listonosí rodů *Vampyrum* Rafinesque, 1815 (obr. 8), *Vampyressa* Thomas, 1900, *Vampyrodes* Thomas, 1900. Velký kaloň malajský – *Pteropus vampyrus* (L., 1758) žije v jihovýchodní Asii. Vampýři jsou i mezi dalšími živočichy – madagaskarská mnohonožka *Aphistogoniulus vampyrus* Wesener, 2009, havajský měkkýš červovec *Drepanomenia vampyrella* (Heath, 1905), bornejský drabčik *Hlavaciellus vampirus* Jalszynski, 2006, madagaskarský mravec *Prionopelta vampira* Overson a Fisher, 2015, vietnamská žába létavka *Rhacophorus vampyrus* Rowley a kol., 2010; i mezi rostlinami – ekvádorská orchidej *Dracula vampira* (Luer) Luer, kostarická orchidej *Telipogon vampyrus* Braas a Horich. Nebezpeční zvířecí démoni Bauk, Tintilin a Psoglav, schováající se v jeskyních, různých dírách a dutinách, dali jména srbským štírkům *Roncus bauk* Č., 1991, *R. tintilin* Č., 1993, a *Tyrannochthonius psoglavii* Č., 1990. Lidem nepřátelského domácího ducha Kikimoru, známého z východoslovanských mýtů, reprezentuje rod plachetnatkovitých pavouků *Kikimora* Eskov, 1988, z Ruska a Finska, mořská ryba svítivka *Eustomias kikimora* Prokofev, 2015, z okolí Kanárských ostrovů, blanokřídly brvuškovitý hmyz *Gonatocerus kikimora* Triapitsyn, 2013, z Ruska a Číny, nebo štírek *R. kikimora* Č. a Legg, 1994, z Makedonie. Podle pána zvířat Indrika z ruského folkloru byl pojmenován dosud největší známý suchozemský savec, vymřelý lichokopytník *Indricotherium Borissiak*, 1915, z asijského terciéru (nyní *Paraceratherium* Forster Cooper, 1911).

Další evropské mýty

Kolem přelomu letopočtu se v Pobaltí usadily kočovné kmeny ze západní Sibiře. Patřili mezi ně Finové, Estonci, Karelové a Laponci. Jejich mytologii známe zprostředkovaně od křesťanských misionářů a z folkloru, důležitým zdrojem je sbírka písní a básní z první třetiny 19. stol. – epos Kalevala (kapradina z Antilských ostrovů *Danaea kalevala* Christenh., finský dvoukřídlý hlavateňkovitý hmyz *Tomosvaryel-*



Fig. 372 — Gibbon cenéř.

7



CHIROPTERA
I. DIFFERENS ALDR. 2. VAMPYRUS SPECIEM
NATI AMERIGORUM. GIBBONIA LARVORUM.

8

la kalevala Kehlmaier, 2008). Vůdcem panteonu byl bůh bouří Jumala, který později obdržel jméno Ukko (plž rodu *Jumala* Friele, 1882, synonymní název *Ukko* Norman, 1893, ze severního Atlantického oceánu). Podmořské říši vládl Ahti spolu s manželkou Vellamo (estonský ordovický trilobit *Nieszkowskia ahti* Öpik, 1928, rod estonského ordovického ramenonožce *Vellamo* Öpik, 1934). Lesy, lesní tvory a víly měl na starosti Tapio (kodulka *Sphaerophthalma tapio* Pitts a Sadler, 2015, žijící v Arizoně). Kalevala popisuje dobrodružství mnoha hrdinů, např. boje Untama s jeho synovcem Kullervem – vážka *Untamo apicalis* Kirby, 1889, nyní *Neurothemis fluctuans* (Fabricius, 1793) z jihovýchodní Asie, bedlobytka *Boletina kullervo* Salmela, 2016, z Finska. Důležitou postavou Kalevaly je kovář Ilmarinen, tvůrce kouzelného mlýnku Sampo (ramenonožci rodu *Ilmarinia* Öpik, 1934, a *Sampo* Öpik, 1933, z baltského a skandinávského ordoviku), dále pak víla Ilmatar (estonský ordovický

ramenonožec *Lacunarites ilmatar* Öpik, 1934), víla Aino (vážka *Aristocypha aino* Hämäläinen, Reels a Zhang, 2009, z Číny), nebo zlý démon Hiisi (bedlobytka *Mycomya hiisi* Väisänen, 1979, z Finska i odjinud z Evropy). Mytickou podmořskou říši Ahtolu a království mrtvých Tuonelu uchoval v názvech severoevropského blanokřídleho hmyzu britský entomolog Michael F. Claridge: rod *Ahtola* z r. 1961 (nyní *Eurytoma* Illiger, 1807) a druh *Systole tuonela* z r. 1959.

Nejvýznamnější postavou litevských mýtů byl bůh hromu Perkunas. Připomíná ho vymřelý komár *Aedes perkunas* Podenas, 1999, nalezený v baltském terciérním jantaru, a rod kříšů svítilek *Perkunas* Szwedo a Stroinski, 2007, také z baltského jantaru (rod v r. 2002 autoři nazvali *Perunus* podle Peruna, ale posléze přistoupili ke změně kvůli homonymii – jako *Perunus* Adamczak, 1968, byl již označen rod polských devonských lasturnatek). Bohyně moře Jurate žila v jantarovém paláci – proto se po ní jmenuje bahnomilka *Ormosia jurate* Podenas, 1999, z baltského jantaru. Také lotyšská bohyně osudu a porodů Laima dala jméno vymřelému živočichu – baltskému devonsko-karbonskému ramenonožci rodu *Laima* Gravitis, 1981.

Mytologii Basků využili v r. 2011 při pojmenovávání blanokřídleho jantaru paleontologové Jaime Ortega-Blanco, Xavier Deltos a Michael S. Engel. Po nejvyšší bohyni Mari se jmenuje *Elasmophron mari*, po jejím manželovi Sugaarovi *Libanophron sugaar*. Dalšími typovými postavami jsou obři Olentzero a Jentilak (*Tagsmiphron olentzero*, *Burmaphron jentilak*), skřítek Iratxoak (*B. iratxoak*), čarodějnice Sorginak (*B. sorginak*) a divý muž Basajaun (*Hippocoon basajauni*).

Zoologové a paleontologové zahrnuli do nomenklatury i balkánská božstva známá z mýtů Dáků a Thráků, kteří žili v oblasti dnešního Rumunska a Bulharska. Podle boha nebe Zalmoxise se jmenuje rod sekáče žalmovky *Zalmoxis* Sörensen, 1886, rozšířený v Austrálii, na Filipínách a dalších tichomořských ostrovech, otakárek *Papilio zalmoxis* Hewitson, 1864 (obr. 4), ze střední Afriky, ekvádorská pídalka *Euphyia zalmoxis* Thierry-Mieg, 1894, thajský chrostík *Leptocerus zalmoxis* Malicky a Prommi, 2006, nebo býložravý dinosaur rodu *Zalmoxes* Weishampel a kol., 2003, z rumunské křídly. Zoolog Prashant P. Sharma z Univerzity ve Wisconsinu uveřejnil v r. 2012 se svými spolupracovníky článek *Forgotten Gods* (Zapomenutí bohové), v němž je popsáno 6 nových druhů sekáčů již zmíněného rodu *Zalmoxis* z Filipín a Bornea. S ohledem na rodové jméno zvolili autoři jména thráckých božstev: nebeského boha Sabazia (*Z. sabazios*), boha bouří Zibelthiurda (*Z. zibelthiurdos*), bohyně Měsíce a lovu Bendis (*Z. bendis*), boha podsvětí Derzelasa (*Z. derzelas*) a boha orgiastických mysterií Kotyse (*Z. kotys*). Použili také alternativní *Zalmoxisovo* jméno Gebeleizis (*Z. gebeleizis*). Sabaziovo jméno se dostalo i do názvu bhútánského chrostíka *Orthotrichia sabazios* Malicky a Chantaramongkol, 2007. Po mytické stařeně jménem Baba Dochia a jejím synovi Dragobetovi se jme-



7 Mezi „molochy“ patří i jávský endemit gibon stříbrný (*Hylobates moloch*). Orig. M. P. Gervais, *Éléments de Zoologie* (Paříž 1871)

8 Listonos nosatý (*Vampyrum spectrum*, na obr. dole) je největší americký netopýr. Žije v lesích Střední a severní části Jižní Ameriky. Orig. W. H. Lizars a W. Jardine, *The Naturalist's Library* (Edinburgh 1842)

9 Blavor žlutý (*Pseudopus apodus*) získal české jméno ze srbochorvatského označení, a to podle draka Balaura. Foto D. Jablonski

10 Bizarní vzhled australské agamy molocha ostnatého (*Moloch horridus*). Foto S. Bílý

11 Květ kolumbijské orchideje *Dracula nosferatu* (a) připomínal autorům popisu tvář upíra. Hlístice *Schistonchus molochi* (b) vyhlíží poněkud dábelsky, neboť má na hlavě výrůstky připomínající rohy. Předpokládaný vzhled dinosaura *Stygi-moloch spinifer* (c). Vymřelý křídlový plž *Zikkuratia tabanneensis* (d) se podobal mezopotámským chrámovým věžím zikkuratům (e). Orig. T. Pavlíka

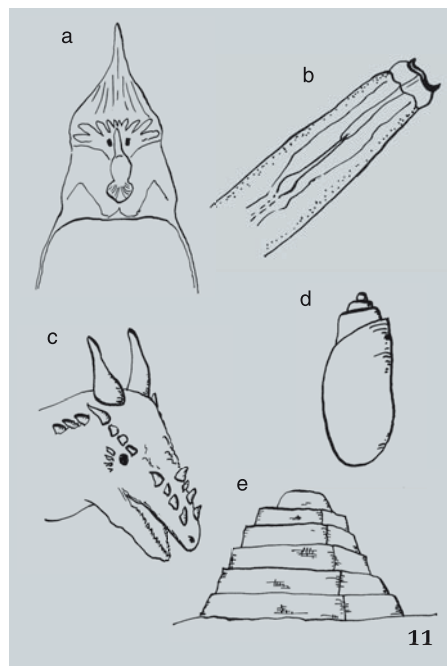
nují rumunští štírci *Roncus babadochia* Č. a Dimitrijevič, 2006, a *R. dragobete*, Č., Poinar a Sarbu, 1993; po patronu zábav Zburatorulovi pak štírek *R. zburatorul* Č. a kol., 2008. Drak Balaur inspiroval pojmenování rodu masožravého dinosaura *Balaur* Csiki a kol., 2010, z rumunské křídly, ale také jméno blavor používané v srbochorvatštině a v českém zoologickém názvosloví pro slepýšovité ještěry balkánsko-západoasijského rodu *Pseudopus* Merrem, 1820 (obr. 9), severoamerický rod *Ophisaurus* Daudin, 1803, severoafrický rod *Hyalosaurus* Günther, 1873, a východoasijský rod *Dopasia* Gray, 1853. Upír Nosferatu, podle něhož napsal Bram Stoker r. 1897 román *Dracula*, poskytl jméno kolumbijské orchideji *Dracula nosferatu* Luer a R. Escobar (obr. 11a), rodu brazilského skákavkovitého pavouka *Nosferatus* Ruiz a Brescovit, 2005, venezuelské kodulce *Sphaerothalma nosferatu* Williams a Pitts, 2007, nebo rodu sladkovodní mexické ryby *Nosferatu* De la Maza-Benignos a kol., 2015.

Západoasijské mýty

Ve 2. tisíciletí př. n. l. se v dnešním Turecku prostírala chetitská říše. Kulturu

Chetitů a jejich mýty poznáváme zejména z archeologických památek včetně klínopisných tabulek. Z rozsáhlého panteonu uvedme kupř. bohyni lovu a zvěře Inaru, která je prototypem jména blanokřídlého hmyzu uzlatky *Cerceris inara* de Beaumont, 1967, z Turecka. Podle jiné tamní bohyně lovu Rutaš se jmenuje turecký drabčák *Ablepton rutash* Besuchet, 1969.

Archeologické nálezy a také biblické texty přinášejí zprávy o kanaánské civilizaci, o mýtech starých Syřanů, Feničanů a Palestinců. V popředí jejich kultu stáli bohyně vegetace a plodnosti. Z nich byl nejdůležitější Baal, po němž se nazývají: hlístice spirura *Saurositus baal* Sulahian a Schacher, 1969, která parazituje na libanonské agamě hardún – *Stellagama stellio* (L., 1758), dále iránský roztoč *Coleopterophagus baali* (Haitlinger, 1990), turecký chroustek *Amphimallon (Madotrogus) baal* Petrovitz, 1968, vrubounovitý brouk *Temnorhynchus baal* Reiche a Saulcy, 1856, z východního Středozeří (obr. 3), drabčikovité třebulovník *Astenus baali* (Ciffait, 1960) z Libanonu, Turecka a Arménie, izraelská včela *Cubitalia baal* Engel, 2006, mravenec *Monomorium baal* Wheeler a Mann, 1916, z Izraele a Sýrie nebo vymřelý korálnatec větevník *Rhabdophyllia baali* Felix, 1909, z libanonské křídly.



Baal byl často titulován Baal Zebúl, tedy Jeho výsost Baal. Pohrdavým komolením tohoto označení ze strany židů a křesťanů vznikl Belzebul, Baalzebub, Beelzebub, Belzebub, Belzebuth apod. jako označení démonů. Nositeli jsou např. brazilská žába rohatka *Proceratophrys belzebul* Dos Santos Dias a kol., 2013 (má na hlavě výrůstky podobné rohům), brazilská opice vřešťan rezavoruký – *Alouatta belzebul* (L., 1766), křížáčkovitý pavouk rodu *Baalzebub* Codrington, 1986, z Asie, Ameriky a Austrálie (jméno zvoleno s odkazem na to, že v překladu znamená Pán much, jak tohoto boha dehonestovali vyznavači monoteismu), australský křížák *Carepalxis beelzebub* (Hasselt, 1873), nepálská moucha *Drymeia beelzebub* Pont, 1981, a kutilka *Belomicrus beelzebub* Guichard, 1991, z Jordánska a severní Afriky. Ve výčtu dále nesmějí chybět netopýr *Murina beelzebub* Son, Furey a Csorba, 2011, z jihovýchodní Asie, madagaskarská rohatka rodu *Beelzebubo* Evans, Jones a Krause, 2008 (dravá žába z období křídly o velikosti téměř 0,5 m), tchajwanský roztoč *Coleopterophagus beelzebubi* (Haitlinger, 1990). Patří k nim i korýš rakovec rodu *Belzebub* Vereshchaka, Olesen a Lunina, 2016, který se vyskytuje v Tichém a Indickém oceánu a ve Středozeří moři (příbuzný rodu *Lucifer* J. V. Thompson, 1829), lišaj *Cocytius beelzebuth* (Boisduval, 1875) z Ekvádoru, s příbuznými druhy *C. lucifer* (Rothschild a Jordan, 1903) a *C. mephisto* Haxaire a Vaglia, 2002, nebo jihoamerická opice chápan dlouhosrstý – *Ateles beelzebuth* É. Geoffroy, 1806.

Baalův otec Dagón poskytl jméno rodu jihoamerických babočkovitých motýlů *Dagon* Higgins, 1981, a rwandskému mravenci *Strumigenys dagon* (Bolton, 1983). Protipólem Baala byl bůh smrti a podsvětí Mót, který působil letní vedra a sucha – vegetace podporovaná Baalem uvadala a důsledkem soupeření těchto dvou božstev bylo střídání ročních období. Po Mótovi je nazván chrostík *Pseudoneureclipsis mot* Malicky, 1995, z jihovýchodní Asie. Baala, kterého Mót dočasně porazil, se pokusil neúspěšně nahradit bůh Attar (iránská ploštice klopuška *Phytocoris attar* Linnavuori, 2000).

Bohyně plodnosti Aštoret či Astaroth, řecky Astarté, inspirovala jméno mnoha živočichů. Jsou to např. tichoocéanský krab rodu *Ashtoret* Galil a Clark, 1994

(obr. 5), krasec *Anthaxia astoreth* Obenberger, 1934, ze Sýrie a Izraele, rod mlžů *Astarte* Sowerby, 1816, z Atlantského a Severního ledového oceánu, blanokříd-
lá plamčice *Libanophron astarte* Engel a Grimaldi, 2009, z libanonské křídly, australský ještěr scink *Ctenotus astarte* Czechura, 1986. Ze jména této bohyně byl odvozen i název rodu australské myrtovité rostliny *Astartea* DC. s více než 20 druhů. Podle jiné bohyně plodnosti Atergatis neboli Atargatis se jmenuje rod krabů *Atergatis* De Haan, 1833, z Tichého a Indického oceánu (obr. 5), íránská klopuška *Roudairea atargatis* Linnavuori, 1971, a libanonský chrostík *Hydroptila atargatis* Malicky, 1997.

Své božské ochránce měla jednotlivá maloasijská města – v Týru to byl Melkart, v Sidonu Esmun. Bohy připomínají vymřelí větvníci *Stephanocoenia melkarthi* a *Stylina esmuni*, které r. 1909 popsal z libanonských křídlových sedimentů paleontolog Johannes Felix. Obávaným bohem, jemuž byly přinášeny lidské oběti, byl nestvůrný Moloch. Objevuje se v názvech neobvykle až děsivě vyhlížejících nebo se chovajících tvorů – australské hlístice *Schistonchus molochi* Davies a kol., 2013 (obr. 11b), australského mořského plže *Ceratosoma moloch* Rudman, 1988, filipínské pýchavníkovitého brouka *Spathomeles moloch* Strohecker, 1958, žáby drsnokůže molochovité – *Theloderma moloch* (Annandale, 1912), z Indie a Číny, australského agamovitého ještěra rodu *Moloch* Gray, 1841 (obr. 10), sylidkovitého mnohoštětinatce *Xenosyllis moloch* San Martin, Hutchings a Aguado, 2008, z Tasmanova moře (vzeřelím podobného ještěru molochovi), opice titiho rezavého – *Plecturocebus moloch* (Hoffmannsegg, 1807) z Brazílie, gibona stříbrného – *Hyllobates moloch* (Audebert, 1798) z Jávy (obr. 7), vymřelého plaza *Keratcephalus moloch* von Huene, 1931, z jihoafričského permu a dinosaura rodu *Stygimoloch* Galton a Sues, 1983, z křídly Severní Ameriky (obr. 11c a 13). Po bohyni zkázy Lilith pojmenovali mravence *Carebara lilith* Fischer, Azorsa a Hita Garcia, 2015, z Pobřeží slonoviny, poddruh motýla martináče *Automeris io lilith* (Strecker, 1878) ze Severní Ameriky, nebo sladkovodní rybu perleťovku *Satanoperca lilith* Kullander a Ferreira, 1988, z Jižní Ameriky, a poddruh sýčka obecného – *Athene noctua lilith* Hartert, 1913, který se vyskytuje v Sýrii, Turecku, Iráku, Egyptě a na Kypru. Úcta k astrální bohyni nebe, hvězd a Měsíce Tanitě byla z východního Středozeří přenesena do Kartága, kde byla posléze ponejvíce uctívána. Podle ní je nazvána obrněnka z kmene Dinophyta *Polykrikos tanit* Rene, 2014, ze západní části Středozeří. Obě oblasti kultu připomíná mravenec *Leptanilla tanit* Santschi, 1907, vyskytující se v Izraeli i Tunisku.

V území kolem řek Eufrat a Tigris se od 4. tisíciletí př. n. l. vystřídal několik kulturně vyspělých etnik: Sumerové, Akkadové, Asyřané, Babyloňané. Svě chrámy tito Mezopotámci budovali na vrcholech terasovitých věží zikkuratů (obr. 11e; mořský kostelárkovitý plž *Vexillum zikkurat* Turner, 2000, Filipíny, rod křídlového plže *Zikkuratia* Sohl, 1963, USA, obr. 11d). Jed-



nou z nich byla babylonská věž popisovaná v Bibli (Genesis 11, 1–9). Podle této věže se jmenuje několik plžů (obr. 12): rod babylonka *Babylonia* Schluter, 1838, z Indického a Tichého oceánu, vrtulovka babylonská – *Terebra babylonia* (Lamarck, 1822) z Indického oceánu a z Rudého moře, nebo turisa babylonská – *Turris babylonia* (L., 1758) z Tichého oceánu.

Mezi vůdčí sumerská božstva patřil nebeský bůh Anu. Nazývá se po něm plošnice kněžice *Gomphocranum anu* Linnavuori, 1984, z Iránu (dále uvádíme finského entomologa Rauno Linnavuoriho zkratkou RL). Po bohu podzemního oceánu Enkim zůstalo označení irácké klopušky *Strongylocoris enki* RL, 1971, nebo madagaskarské žáby mantily *Gephyromantis enki* (Glaw a Vences, 2002). Jiná klopuška *Tuponia ninlil* RL, 1984, žijící v Iráku, nese jméno bohyně větru a půdy Ninlil. Sumerové uctívali rovněž boha vegetace Dumuziho, který byl znám v biblickém hebrejském prepisu jako Tammúz (rotoč sametkovec *Leptus tammuzi* Haitlinger, 1994, parazitující na potemníkovu rodu *Pimelia* Fabricius, 1775, v Sýrii, Izraeli a Saúdské Arábii), dále bohyni matku Ninchursangu (irácká klopuška *Tuponia ninhursag* RL, 1984), nebo boha plodnosti a války Ninurta – klopuška *Psallus ninurta* (RL, 1984) z Iráku, rod kruhochvostovitého ještěra *Ninurta* Stanley a kol., 2011, z jižní Afriky. Významná byla sumerská astrální božstva, jako bohyně plodnosti a současně personifikace planety Venuše Inanna, sluneční bůh Utu a bůh Měsíce Nanna. Připomínají je dva druhy ploštic blánatek *Jakowleffia inanna* RL, 1984, z Iráku a *Auchenodes utu* RL, 1984, vyskytující se v Iráku, Iránu a Saúdské Arábii, a mořská ryba (se skvrnami ve tvaru Měsíce na bocích) hlaváč *Vanderhorstia nannai* Winterbottom, Iwata a Kozawa, 2005, z okolí Filipín a ostrovů Palau.

Akkadskou obdobou těchto tří božstev byli Ištar, Šamaš a Šin. Stali se inspirací pro pojmenování irácké klopušky *Rau-*

12 Zikkuratům jsou tvarem schránek podobní i někteří žijící plži.

Zleva: babylonka *Babylonia zeylandica*, vrtulovka babylonská (*Terebra babylonia*) a turisa babylonská (*Turris babylonia*)

13 Zub dinosaura *Stygimoloch spinifer* pojmenovaného podle nestvůrného Molocha. Snímky L. Pavlíka, pokud není uvedeno jinak

niella ishtar RL, 1984, saúdkoarabského poddruhu klopušky *Anonychiella alhagicola shamash* RL, 1984, a íránské plošnice zákeřnice *Peirates sin* RL, 1984. Strašlivého zoomorfního demona nazývali Sumerové Anzú (rod teropodního dinosaura *Anzu* Lamanna a kol., 2014, křída, USA), Akkadové pak Zú (rod ryby nahobřicha *Zu* Walters a Fitch, 1960, Atlantský a Tichý oceán). Do akkadského panteonu patřil bůh bouří Adad (kněžice *Gomphocranum adad* RL, 1984, Irán) a vládce podsvětí Nergal (klopuška *Yotvata nergal* RL, 1984, z Iráku, štírek nergal *Tyrannochthonius nergal* Chamberlin, 1995, z USA). Nejvyšším asyrským bohem byl Aššur, po němž je nazván chrostík *Psilotreta assur* Malicky a Chantaramongkol, 2009, žijící v jiho-východní Asii.

V čele babylonského panteonu stál bůh stvořitel Marduk, prototyp jména plošnice hlavěnky *Geocoris marduk* RL, 1984, z Iránu a španělského střevlíka *Platyderus marduk* Anichtchenko, 2003. Babylonské podsvětí Aralu se objevuje u štirka *Tyrannochthonius aralu* Chamberlin, 1995. Hlavním hrdinou mezopotámského Eposu o Gilgamešovi je král, po němž se jmenuje madagaskarský mravenec *Tetramorium gilgamesh* Garcia a Fisher, 2014, a klopuška *Phytocoris gilgamesh* RL, 1984, z Iráku, Iránu a Saúdské Arábie. Gilgamešův druh Enkidu byl příkladem k pojmenování několika živočichů: kolumbijského a venezuelského plachetnatkovitého pavouka *Asemostera enkidu* Miller, 2007, madagaskarského mravence *T. enkidu* Garcia a Fisher, 2014, íránské kněžice *Tholagmus enkidu* RL, 1984. Během dobrodružné výpravy oba přátelé zabili obra Humbabu (irácká klopuška *Cyphodema humbaba* RL, 1984). V mladší verzi eposu vystupuje král Utnapištim, který přežil potopu seslanou bohy. Po králi se jmenuje írácká plošnice křeňuška *Cryptostemma utnapištim* RL, 1984. Legendární královna Semiramis, jež nechala v Babyloně postavit visuté zahrady řazené k sedmi antickým divům světa, je v pozadí jména mandelinky *Spilopyra semiramis* Reid a Beatson, 2010, z Papuy-Nové Guineje a blízkovýchodního krasec *Anthaxia semiramis* Obenberger, 1913. Babylonský hrdina a lovec Nimrod, zmiňovaný v Bibli (Genesis 10, 8–9), se dochoval v názvu írácké zákeřnice *Ectomocoris nemrod* Dispons, 1970, a vymřelé kočkovitárné šelmy *Nimravus* Cope, 1879, z terciéru Severní Ameriky – a v přeneseném pojmenování lovec a myslivce.

V příštím pokračování si přiblížíme indické, čínské, japonské a další asijské mýty.

Seznam použité literatury najdete na webových stránce Živý.